

ПСИХОЛОГІЧНА ТА СОЦІАЛЬНА КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Кайдалова Л.Г., Альохіна Н.В.
Національний фармацевтичний університет

Анотація. У статті зроблено огляд психологічної та соціальної компетентності у психолого-педагогічній літературі; визначено особливості психологічної та соціальної компетентностей майбутніх фахівців фармації та значення психолого-педагогічної підготовки як важливої складової професійної освіти. Автори виокремлюють психологічні вимоги, що висунені до аптечних працівників; форми та методи формування психологічної та соціальної компетентностей майбутніх фахівців.

Ключові слова. Психологічна компетентність, соціальна компетентність, соціально-психологічна культура
Аннотация. Кайдалова Л.Г., Алехина Н.В. Психологическая и социальная компетентности будущих специалистов. В статье проведен обзор психологической и социальной компетентностей в психолого-педагогической литературе; определены особенности психологической и социальной компетентностей будущих специалистов фармации и значение психолого-педагогической подготовки как важной составляющей профессионального образования. Авторы выделяют психологические требования к аптечным работникам; формы и методы формирования психологической и социальной компетентностей будущих специалистов.

Ключевые слова. Психологическая компетентность, социальная компетентность, социально-психологическая культура

Annotation. Kaidalova L.G., Alehina N.V. Psychologic and social competence of the future experts. The review psychological and social competence in the psychological-pedagogical literature is lead in the article. The features of psychological and social competence of the future experts of pharmacy and value of psychological-pedagogical preparation are certain by the important component of vocational training. Authors allocate psychological requirements to chemist's workers; forms and methods of formation psychological and social competence the future experts.

Key words: psychological competency, social competency, social and psychological culture.

Вступ.

Підготовка сучасних конкурентоспроможних фахівців та формування їх компетентностей на сучасному етапі є важливим завданням вищої фармацевтичної освіти. Тільки висококомпетентний фахівець, культурна і освічена людина здатна виконувати свої професійні обов'язки та бути конкурентоспроможною в сучасних ринкових умовах. Володіння соціальними та психологічними компетентностями забезпечить успішну діяльність майбутнім фахівцям фармацевтичної галузі.

Багато вітчизняних та зарубіжних вчених присвятили свої дослідження проблемам формування соціальної та психологічної компетентності фахівців. У дослідженнях вітчизняних та зарубіжних психологів останніх десятиріч одне з провідних місць має проблема психологічної компетентності (М.Аргайл, А.Бодальов, А.Брушлинський, М.Лук'янова, А.Маркова, Л.Мітіна, Л.Петровська, Т.Щербакова, Дж.Равен, К.Рубін та ін.). У дослідженнях вищезазначених авторів розглядаються зміст, види, механізми, детермінанти та умови формування психологічної компетентності. У теорії професійної освіти проблема компетентності була розкрита в соціальному, організаційному та психолого-педагогічному аспекті, що висвітлено в роботах І.Саєва, Н.Кузьміної, В.Ледньова, Л.Подимової, В.Сластьоніна та ін.

Разом з тим, спостерігається недостатній рівень дослідженості змістової складової, факторів та умов формування психологічної компетентності фармацевтичних кадрів. Залишається недостатньо розкритим питання про значення та роль психологічної та соціальної компетентностей в професійній діяльності провізора.

Робота виконана за планом НДР Національного фармацевтичного університету.

Мета, завдання роботи, матеріал і методи.

Метою дослідження є аналіз теоретичних підходів щодо психологічної та соціальної компетентності та формування компетентностей майбутніх фахівців фармації.

Результати дослідження.

Професія провізора серед типології професій, запропонованих Є.Климовим, відноситься до професій типу «людина-людина». Для професій цього типу Л.Шеховцова виділені такі професійно важливі якості: доброзичливість, тактовність, комунікабельність, самоволодіння, витримка, чуйність, емпатія, самостійність, домінантність, соціальний інтелект, організаційні здібності, чистота та виразність мовлення, експресія обличчя та поведінки, наполегливість [1].

Провізори і фармацевти, що здійснюють продаж товарів аптечного асортименту населенню, безпосередньо взаємодіють з відвідувачами аптек, тому їм потрібно мати не лише відмінні професійні знання і високий рівень компетентності, але й володіти мистецтвом спілкування, тобто вміти спостерігати, ставити цілеспрямовані запитання й миттєво фіксувати необхідні дані, найповніше відповідати на питання покупців й задовольняти їх потреби. Для встановлення емоційного зв'язку з покупцем необхідно мати позитивне ставлення до людей.

Психологічними вимогами, що висувуються до аптечних працівників є: врівноваженість, емоційна стабільність, зібраність, гострота сприймання, швидкість реагування, гарна пам'ять, увага і спостережливість, здатність до рефлексії, висока психологічна культура тощо.

Соціально-психологічна культура майбутнього провізора, на наш погляд, передбачає наявність у нього певних професійних поглядів і переконань, настанов на емоційно-позитивне ставлення до відвідувача аптеки, до хворої людини, незалежно від його особистісних якостей і цілий комплекс умінь та навичок, необхідних для спілкування, делікатність і тактовність до хворих.

У дослідженнях Н.Кузьміної психологічна компетентність розглядається як система, знань, умінь та навичок, що забезпечують майбутньому фахівцеві не тільки загально психологічну підготовленість, а й високий рівень професійної самосвідомості, уміння управляти своїм психічним станом [2].

На думку І.Якиманської, психологічна компетентність – це сукупність знань, умінь і навичок з психології; термін «психологічна компетентність» виходить за межі психологічної грамотності, тому повинен містити професійно-дієвий компонент, особистісні настанови на сприймання й застосування психологічної інформації [7].

Психологічна компетентність може бути охарактеризована через ефективність, конструктивність діяльності, що ґрунтується на психологічних знаннях і вміннях, означає ефективне використання знань та умінь для вирішення завдань та проблем. Психологічна компетентність передбачає використання власного досвіду, суспільно історичного досвіду та досвіду інших людей. У той же час, компетентність передбачає відмову від прямого копіювання чужого досвіду, норм, традицій, зразків, свободи від стереотипів, настанов.

Таким чином, психологічна компетентність виявляється у поведінці, цінностях, мисленні, моральних принципах, світоглядних установах і є на наш погляд, обов'язковою для працівників аптечних установ. Тому психолого-педагогічна підготовка майбутнього фахівця фармації, її зміст, форми та методи, спрямовані на формування психологічної та соціальної компетентностей які відпрацьовуються за допомогою вправ, соціально-психологічних тренінгів, виконання практичних завдань, розв'язання психологічних задач та ситуацій.

У сучасній психології є різні погляди щодо класифікації і структурної наповненості психологічної компетентності. Так, Л.Лазаренко у системі загальної психологічної компетентності відокремлює такі її підсистеми – когнітивну, комунікативну, соціальну й аутопсихологічну. Основою такого поділу виступає тріада Тетенса, яка свідчить про самостійність трьох основних елементів діяльності – розуму, почуттів і волі [4]. Тоді когнітивна психологічна компетентність відповідає когнітивному компоненту, аутопсихологічна – емоційному, а соціальна й комунікативна – поведінковому.

Основними показниками когнітивної компетентності провізора виступають вміння аналізувати, осмислювати, виділяти головне з інформації, наданої пацієнтом, приймати правильне рішення при недостатній інформації, розуміти суть взаємозв'язків, притаманних проблемі; знаходити оптимальні засоби вирішення проблеми, передбачати можливі відхилення і небажані наслідки тощо. Провізор повинен мати високі показники пам'яті, психомоторних реакцій, сприйняття, уваги, інтелекту, ерудованості та якісно володіти теоретичними знаннями. До психологічних компетентностей майбутніх фахівців належать володіння знаннями, уміннями та навичками з психології; розуміння її ролі у професійній діяльності; уміння застосовувати знання і вміння з психології при роботі з відвідувачами аптечних закладів та ін.

Аутопсихологічна компетентність концентрує активність майбутнього провізора на пошук психологічних механізмів та прийомів саморозвитку, самоутворення на формуванні і розвитку творчих здібностей, а також на оволодіння прийомами саморегуляції. Тому володіння навичками саморегуляції і вміння використовувати захисні механізми є вкрай необхідними майбутнім провізорам.

Саморегуляція – це специфічна особливість людини, відсутність якої призводить до вичерпання енергетичних та вольових ресурсів особистості. Дослідження Ю.Щербатих вказують на те, що медичні працівники часто знаходяться в ситуації стресу, що викликано рядом специфічних особливостей їх професії: велика відповідальність за здоров'я і життя пацієнтів, тривале знаходження у «полі» негативних емоцій – страждань, болю, відчаю, роздратованості, які передаються за механізмом емоційного зараження й на медичний персонал [6].

Німецькі психологи У.Пфінгстен і Р.Хинтч трактують соціальну компетентність як володіння когнітивними, емоційними і моторними способами поведінки, які в певних ситуаціях ведуть до довготривалого сприятливого співвідношення позитивних і негативних наслідків [8].

Р. Ульріх і Р.Ульріх розробили концепцію, в якій сформульовано сім характеристик соціально-компетентної людини [11]. Як вважають дослідники, соціально-компетентна людина повинна володіти такими здібностями:

- приймати рішення стосовно самого себе і прагнути до розуміння власних почуттів і вимог;
- забувати несприятливі почуття й власну невпевненість;
- уявляти, як необхідно досягати цілей найбільш ефективно;
- правильно розуміти бажання, очікування і вимоги інших людей, зважувати і враховувати їх права;
- аналізувати царину, яка визначена соціальними структурами й установами, роль їх представників і включити ці знання у свою поведінку;
- уявляти, як з урахуванням конкретних обставин і часу поводити себе, беручи до уваги інших людей, обмеження соціальних структурі особисті вимоги;
- звітувати перед собою, що соціальна компетентність не має нічого спільного з агресивністю і передбачає повагу прав і обов'язків інших.

Соціальна компетентність трактується В.Куничиною як система знань про соціальну діяльність і про себе, система складних соціальних умінь і навичок взаємодії, сценаріїв поведінки в типових соціальних ситуаціях, що дозволяють швидко й адекватно адаптуватися, приймати рішення, діяти за принципом «тут, зараз і найкращим способом». Автор вважає соціальну компетентність оперативним поняттям, котре має часові й історичні межі, а основними функціями соціальну орієнтацію, адаптацію, інтеграцію загально-соціального й особистого досвіду. До структурних компонентів соціальної компетентності В.Куничина відносить оперативну соціальну, вербальну, комунікативну соціально-психологічну компетентності та его-компетентність [3].

Навчання та існування в соціальному середовищі формує певні соціальні компетентності; життєвий особистий досвід забезпечує формування певного рівня компетентностей. Поведінка і діяльність об'єднує людей у соціальні групи, де мають місце взаємини особисті та між членами колективу згуртованість, прийняття спільних рішень; психологічна сумісність людей тощо. Людина є соціально-компетентною якщо її індивідуальні здібності та навички відповідають вимогам міжособистісної ситуації, якщо вона здатна розуміти інших людей.

Таким чином, соціальну компетентність можна також розглядати як особистісну зрілість, уміння аналізувати життєві ситуації в аспекті діяльності соціальних інституцій та установ, включати ці вміння й здатності у власну поведінку.

Отже, ми погоджуємося з О.Овчарук, що соціальні компетентності пов'язані з оточенням життям суспільства, соціальною діяльністю особистості (здатність до співпраці, уміння розв'язувати проблеми в різних життєвих ситуаціях, навички взаєморозуміння, соціальні й громадянські цінності та вміння, комунікативні навички, мобільність у різних соціальних умовах, вміння визначати особисті ролі в суспільстві тощо) [5].

До соціальних компетентностей майбутніх фахівців належать: уміння жити та діяти в певному соціумі, враховуючи власну свободу і безпеку; навички соціально-культурної поведінки; навички взаєморозуміння; здатність до співпраці; повага одне до одного; соціальні уміння та навички, пов'язані з процесами соціальної взаємодії та співпраці, уміння працювати в групах; нести відповідальність за свою діяльність тощо.

Висновки.

Професійна успішність фахівця залежить від низки факторів – об'єктивних, суб'єктивних, об'єктивно – суб'єктивних. Психологічна компетентність є детермінантою, предиктором або тією незалежною змінною, що призводить до зміни залежної змінної – професійної успішності. Отже, у процесі формування компетентностей важливо усвідомлювати їх значення для професійної діяльності та враховувати, що компетентності випускника вищого навчального закладу характеризуються системністю, міжпредметністю, ситуативністю, практичною орієнтованістю і мотивованістю застосування.

Перспективи досліджень нами вбачаються у подальшому дослідженні формування компетентностей професійно значимих та особистісних якостей майбутніх фахівців фармації.

Список використаних джерел

1. Ильин Е.П. Дифференциальная психология профессиональной деятельности. – СПб.: Питер, 2008. – 432 с.
 2. Кузьмина Н.В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения – М.: Высшая школа, 1990. – 119с.
 3. Куничина В.Н., Казаринова Н.В., Погольша В.М. Межличностное общение. – СПб., Питер, 2003. – С.44.
 4. Лазаренко Л. А. Психологическая компетентность как детерминанта профессиональной успешности преподавателя высшей школы. Автореф. дис. ... канд. наук. Ставрополь, 2008. – 26с.
 5. Овчарук О. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти // Овчарук О. Стратегія реформування освіти в Україні. – К.: К.І.С., 2003. – 296с.
 6. Щербатых Ю.В. Психология стресса и методы коррекции – СПб.: Питер, 2006. – С. 146
 7. Якиманская И.С. Личностно-ориентированное обучение в современной школе.– М.: 1996. – 96с.
 8. Phingsten U., Hintes R/ Gruppentraining sozialer Kompetenzen. Weinheim: Psychologies Verlag Union, 1991. P.61].
 9. <http://www.ncstu.ru>.
 10. <http://drupal/psychosfera/ru>.
11. Soziale Kompetenz // R. Ullrich, R. Ullrich].

Надійшла до редакції 18.03.2009р.
sport2005@bk.ru